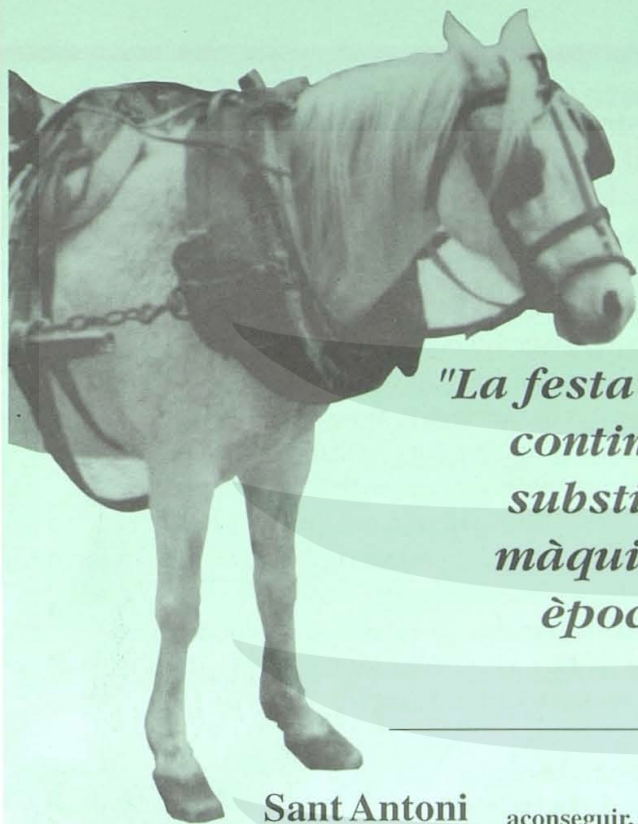

SANT ANTONI

"La festa en honor als animals de tir ha continuat celebrant-se malgrat la substitució de les bèsties per les màquines. Actualment passa una època d'indecisió en els seus plantejaments"

Sant Antoni

ha estat des de sempre una festa molt lligada a Cambrils, sobretot a la vila. A molts llocs és considerada com la festa major d'hivern, però al nostre poble té un caire més aviat patronal a causa de la seva proximitat amb la festa major de la Immaculada. Se celebra en un moment que es propicia el pas de l'hivern a la primavera, és a dir de la mort a la vida. És un moment clau per al cicle agrícola. La festa es troba emmarcada dins la setmana dels barbutos que és considerada la més freda de l'hivern. Els "barbutos" són Sant Pau, Sant Maür i Sant Antoni, abats. Sant Antoni és el patró dels animals domèstics i de treball, especialment els de peu rodó. S'explica que sant Antoni, que s'havia retirat a fer d'ermità al desert, va

aconseguir, entre altres miracles, de guarir un porquet que era esguerrat. Des d'aquell dia, l'animal el va seguir per tot arreu. Per aquest motiu, sovint la imatge d'aquest sant es representa amb un garrí als peus i també se l'anomena "Sant Antoni del porquet".

Sant Antoni protegeix els animals de trencadures i malalties, i garanteix la fertilitat i el guariment del bestiar. Relacionat amb aquest aspecte, quan una persona està caient o a punt de caure s'invoca al sant amb un "Ai, sant Antoni!", i l'altra acostuma a contestar "No busqueu més gent que per caure ja sóc bo jo". Un informant ens ha explicat un conte curt relacionat amb aquesta expressió. Explica que un capellà va enrelliscar per

unes escales i les va baixar rodolant. Una dona que passava en aquells moments pel davant, en veure-ho, va començar a cridar: "Sant Antoni, Sant Antoni!". El mossèn tot ple de cops i esgarinxades amb un cop de mal geni va respondre: "Sant Collons, que cada qual a casa seva baixa les escales com vol!". Una altra dita és "Sant Antoni, que el ruc ja cau! I s'utilitza quan una persona passa algun entrebanc. Tal com veurem més endavant la festa de Sant Antoni era considerada com l'inici del cicle festiu del Carnaval. La gent que sortia a les carrosses anava disfressada, i també al ball de tarda, considerat el primer ball de Carnaval.

Els animals amb els guarniments i la sella eren un dels protagonistes de la festa. AVINGUDA VERGE DEL CAMÍ, 1931

Arxiu l'Anjub

El Sant Antoni d'abans de la Guerra Civil

Per Sant Antoni, a Cambrils, molts pagesos no anaven a treballar. La tradició oral transmesa de pares a fills aconsellava que aquell dia no es portessin els animals al camp. Es creia que els pagesos que no respectaven aquesta tradició podien perdre la protecció del sant. Les raons d'aquesta creença les trobem en el fet que Sant Antoni és invocat

Núm. 8

FULL DIVULGATIU DE CULTURA TRADICIONAL I POPULAR DE CAMBRILS

l'anjub

ARXIU MUNICIPAL

com a patró dels animals domèstics i de treball. Val a dir que el seguiment d'aquesta antiga creença era força desigual i depenia de la personalitat i religiositat de cadascú. Per sant Antoni, alguns pagesos mostraven agraïment a les seves bèsties amb racions de pinso extraordinàries. També existia la creença que si l'animal no era beneït, podria prendre mal. De fet, la majoria dels pagesos d'aleshores consideraven Sant Antoni com la festa dels animals i per aquest motiu creien que era just no portar-los a treballar ni fer-los arrossegar carros.

Els cavalls, els ases, els matxos i les mules eren molt apreciats per les seves virtuts al camp. La següent anècdota ens dóna una idea de la importància d'aquests animals a la vida dels pagesos. Expliquen que un home que no anava mai a missa va voler beneir el seu burro sense que ningú del poble el reconegués. El dia de Sant Antoni, el va lligar de bon matí a la plaça de l'església de la parròquia de Santa Maria i no el va anar a buscar fins ben entrada la nit per no ser reconegut.

Els animals de treball protagonistes de l'acte de benedicció

La festa de sant Antoni se celebrava el dia que tocava, el 17 de gener i aquest era considerat, per la majoria de pagesos, un dia de festa. El primer acte era la missa de nou. Seguidament, es realitzava, a la plaça de l'església, la benedicció dels animals. Malgrat que algun informant recorda haver-hi vist algun gosset, principalment es beneïen cavalls, rucs, mules i matxos. Aquests eren portats a la plaça raspallats i amb els seus millors guarniments. Les campanetes i els cascavells donaven un peculiar to musical a la benedicció. De fet, sovint, no es feia desfilada, i el mossèn beneïa els animals a la mateixa plaça. Durant l'acte, la majoria dels pagesos anaven a peu i portaven les bèsties agafades pel cabestre. També hi havia homes que muntaven, malgrat que aquest fet entra una mica en contradicció amb la idea que aquell dia era la festa dels animals.

El paper de les societats del poble dins la festa

Alguns informants recorden haver participat en la construcció i posterior desfilada de carrosses per Sant Antoni. La iniciativa generalment partia de les societats del poble com la Cadira i el Centre Catòlic o des d'una colla d'amics amb ganes de gresca. Dos o tres carros, com a màxim, eren guarnits senzillament amb mata i flors de paper el dia abans. Aleshores els constructors de la carrossa, amb la mainada, desfila-

Abans de la Guerra Civil, el dia 17 de gener era festiu, i les societats del poble organitzaven diversos actes, entre ells la desfilada de carrosses. PLAÇA D'ESPANYA, 1931

A dalt, a l'esquerra, els animals sempre han estat els protagonistes de la festa de Sant Antoni.

PLAÇA D'ESPANYA, 1957
CEDIDA PER JOSEP SALCEDA

A dalt, a la dreta, les colles sortien al carrer a lluir les carrosses després d'una setmana de feina per elaborar-les.

CARRER CREUS, 1962
ARXIU L'ANJUB

A baix, a l'esquerra, la desfilada de carrosses era esperada per molts cambrilencs pel seu sentit satíric i artístic.

PLAÇA MARIANO,
SEGONA MEITAT DELS ANYS 70
ARXIU L'ANJUB

A baix, a la dreta, després de la Guerra Civil, i degut a la prohibició del Carnaval, s'accentua l'esperit carnavalesc de la festa de Sant Antoni. A la fotografia podem veure una colla que acaba de baixar de la carrossa.

CARRER VERGE DEL CAMÍ, 1949-1950
REVISTA CAMBRILS, NÚM. 282

ven disfressats de manera senzilla dalt del carro. Les carrosses baixaven pel Carrer Creus i a l'arribar a la plaça de l'Església eren beneïdes, juntament amb la resta d'animals de treball, pel mossèn. Aquests elements festius anunciaven que el Carnaval era a prop i tal com es deia aleshores, "Per Sant Antoni es comença a fer el Toni", és a dir, a fer gresca.

Acabat l'acte de benedicció dels animals, després d'anar a esmorzar, solien portar tots els cavalls i les mules del poble als patis del Sindicat. Allí el veterinari els feia una revisió per a actualitzar la pòlissa d'assegurança de l'animal.

Cucanyes per als més joves

Una informant recorda que el Josep Massagué "Pepe Barenys", deixava davant la porta de la Parròquia un carro guarnit amb conills i pollastres. Eren els premis de les cucanyes que després de l'acte de benedicció tenien lloc al carrer Gimbernat, davant d'una torre, actualment enderrocada. Es trencava l'olla i es feien curses de sacs, de rucs, fins i tot de cavalls. Alguns informants recorden que aquestes últimes arribaven fins a les quatre carreteres. També tenim referències de la celebració de cucanyes a la plaça de la Constitució, actual plaça d'Espanya.

Els mamarratxos insinuaven la proximitat del Carnaval

Després de dinar tenia lloc el tradicional ball de tarda del qual ja en tenim referències que daten del segle passat. Generalment el ball es feia a la societat el Porvenir, coneguda popularment com la Cadira, però també ocasionalment es va celebrar al Centre Catòlic i al Polvorín. Fins i tot un any se'n va fer als tres llocs. Malgrat que les societats del poble d'aleshores es caracteritzaven per tenir una determinada tendència política, la Cadira aglutinava a gairebé tots els cambrilencs deixant a banda les divergències polítiques o la condició social.

El ball de tarda era considerat com el primer ball de Carnaval i hi havia gent que hi anava disfressada de "mamarratxo". Anar de "mamarratxo" consistia bàsicament a ocultar la identitat de la persona que es disfressava i d'això fer-ne broma. Un informant ens va explicar una anècdota sobre un noi que va anar tota la tarda darrera d'una noia vestida de "mamarratxo" que en realitat era un xicot vestit de dona. Els companys que coneixien la seva identitat real exclamaven: "Apa Jaumet que això és pa amb pa".

El trencament de la festa

La Guerra Civil, tal com passa amb altres actes festius de Cambrils, trenca l'esquelet de la festa tal com es coneixia fins aquell moment. Les societats del poble, que hem esmentat anteriorment, desapareixen i es deixa de celebrar el ball de tarda. Malgrat això, l'acte de benedicció continua i els pagesos respecten la tradició de no treballar durant la diada del seu patró. Els difícils moments de la postguerra van afectar durant molts anys les festes del nostre poble, entre elles Sant Antoni.

Una crònica de la Revista Cambrils de l'any 1974 destaca que durant la dècada dels anys 50 la festivitat de St. Antoni tenia uns trets característics, que es repetien any rera any. Aquests eren: la Missa Major de bon matí, la benedicció de les cavalleries i d'alguns animals domèstics, la cavalcada, les cucanyes i altres elements festius, com partits de futbol i curses de bicicleta. De fet, la mateixa Revista Cambrils ens informa que l'any 1958 es va organitzar el primer concurs de carrosses. En aquest, hi van participar un total de nou. Peculiarment, els premis van ser atorgats amb una votació popular. Pocs anys abans s'havia recuperat la tradició de fer carrosses.

El ressorgiment de la festa

L'any 1974, després de diversos anys sense haver-se celebrat, la Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos organitza de nou els actes de la festa de Sant Antoni amb aportacions econòmiques de l'Ajuntament i de la Cooperativa Agrícola. A partir de 1977, la Cambra Agrària és la principal entitat organitzadora. Finalment, l'any 1988 la Cooperativa Agrícola i Caixa Rural de Cambrils agafa el relleu i continuarà organitzant Sant Antoni fins a l'actualitat. Aquesta entitat proporciona els espais necessaris per a desenvolupar la majoria dels actes programats. Així, una part important de la festa queda lligada als magatzems i als patis de la Cooperativa.

D'ençà de la nova etapa a partir del 1974, els actes van anar guanyant popularitat i acceptació entre la població.

També fou el moment que es passà de celebrar la festa del 17 de gener al cap de setmana d'abans o de després de Sant Antoni. Actualment la festa ha perdut la seva significació bàsica. Amb la pràctica desaparició de l'ús d'animals de treball en les tasques agrícoles i de transport, desapareix una de les motivacions fonamentals. La transformació de l'activitat agrícola i la pèrdua d'importància d'aquesta en el context de l'economia de la comunitat, han incidit directament en la transformació de la festa. D'altra banda, alguns actes, com la benedicció dels animals, es reorienten a la seva nova realitat amb un caire completament diferent al que havien tingut en el passat. Els animals de treball són substituïts pels de companyia. També s'importen actes de fora del poble, com els tradicionals tres tombs totalment deslligats del caire sagrat que tenien en el passat.

La desfilada de carrosses

Durant aquesta última etapa de la festa, la desfilada de carrosses ha estat un dels actes que més ha evolucionat. Malgrat que l'any 1974 la desfilada no tenia encara un caire competitiu, hi van participar un total de 6 carrosses. No va ser fins l'any següent que se n'organitzà un nou concurs. L'any 1977, a causa del nombre creixent de participants, es va dividir el concurs en dues categories: la satírica i l'artística. Des de sempre, les entitats del poble han participat activament en la construcció de

carrosses, però també han existit iniciatives de famílies i colles d'amics. Sovint la temàtica de les carrosses repassa esdeveniments locals o del país, i fins i tot algunes tenen un marcat to crític o reivindicatiu.

La desfilada no passa solament per la plaça de l'església, on les carrosses són beneïdes, sinó que s'ha fet extensiva a tot el poble. La plaça d'Espanya és el lloc on es congrega la major quantitat de cambrilencs per a veure passar les carrosses. El confetti i els caramels arrodoneixen el to festiu de l'acte. Durant els darrers anys, en aquesta plaça, té lloc

una batalla entre els participants a la desfilada i les autoritats municipals del poble al seu pas per davant l'antic edifici consistorial. A la batalla s'ha arribat a tirar, entre altres coses, ous, cols, enciams i taronges.

Val a dir que a partir de la recuperació del Carnaval, la desfilada de carrosses va anar perdent el seu protagonisme dins la festa de Sant Antoni. Es va reduir el nombre de carrosses i entitats participants i l'acte va caure una mica en decadència. Enguany, els cambrilencs hem celebrat un Sant Antoni atípic. Una part del programa d'actes va tenir lloc el passat mes de desembre durant la commemoració del 75è aniversari de la Cooperativa. A més, enguany, aquesta entitat ja no ha organitzat el tradicional concurs de carrosses i sembla que anticipi un nou replantejament de la festa.

La transformació de l'activitat agrícola i la pèrdua d'importància d'aquesta en el context de l'economia de la comunitat, han incidit directament en la transformació de la festa. D'altra banda, alguns actes, com la benedicció dels animals, es reorienten a la seva nova realitat amb un caire completament diferent al que havien tingut en el passat

A l'esquerra, la gent surt al carrer i participa de la festa mantenint els seus espais identificatius.

PLAÇA D'ESPANYA, 1992
ARXIU L'ANJUB

A baix, a l'esquerra, les curses de cavalls i rucs han donat pas a les competicions d'habilitat amb tractors.

ACTUAL PLAÇA DE L'AJUNTAMENT, 1988
CEDIDA PER COOPERATIVA AGRÍCOLA DE CAMBRILS

A baix, a la dreta, a la sortida de Missa el mossèn beneeix els animals i les carrosses que participaran a la desfilada.

PLAÇA DE L'ESGLÉSIA, 1991
CEDIDA PER COOPERATIVA AGRÍCOLA DE CAMBRILS

Gran quantitat d'actes concentrats en un sol cap de setmana

Durant els últims anys els actes a destacar del dissabte han estat la sardinada popular, les demostracions d'habilitats amb tractors, la doma i l'exhibició de cavalls, les competicions entre tractoristes, els torneigs de tennis-taula i escacs i el ball amb rifa de corder i subhasta de tortell incloses. Pel que fa al diumenge podem destacar la celebració de la Missa, la

benedicció d'animals, la desfilada de carrosses pel poble, els tres tombs, el concert-vermut, el sorteig, el ball del vespre i el lliurament de trofeus de les diverses competicions organitzades durant la festa. Durant aquets dos dies, també hi ha el costum de comprar tortells farcits amb cabell d'àngel. Aquesta vessant gastronòmica de la festa és recent.

Com a novetat, s'han inclòs al programa d'actes representacions de teatre i exposicions de temàtica molt variada sobre carros i carruatges antics, animals de tir, arbres monumentals i característics, masies del terme, fotografies antigues, maquetes construïdes per aficionats locals, cotxes i motos antigues, col·leccions de papallones, mostres d'aviram, etc.